

אבהות בשנות השמונים ובעתיד, התפתחויות חדשות ומגמות עולות

אברהם שגיא ונינה קורן-קריא*

מודעות גוברת ליכולת האב לשמש מטפל לילדיו הובילה לציפיות מוגזמות כי כל האבות יחלו להפגין מעורבות פעילה יותר בטיפול בילדיהם. ציפיות כאלו, והשינויים שחלים בעקבותיהן במוסדות, לא רק שחסרים בסיס אמפירי מוצק, אלא גם מתעלמים מן הצרכים והשאיפות של יחידים ומשפחות. את מדיניות העתיד יש לתכנן כך שתציב בפני גברים ונשים כאחד את מירב אפשרויות הבחירה באשר למילוי תפקדיהם.

המחקר אודות תפקיד האב בהתפתחות הילד אינו עוד בגדר תופעה חדשה. בשנים האחרונות נחקר הנושא באופן יסודי ביותר, והורחב מאוד הידע העומד לרשותנו במגוון נושאים הקשורים לאבהות. במאמר זה נתייחס לבעיות אחדות שעניינן יישום הידע אודות האבהות. נפרט נקודות אלו בעזרת דוגמאות מן השדה, ונסכם את האופן בו אנו רואים את נושא האבהות בעתיד. קוראים, המעוניינים בדיון מעמיק יותר בנושא האבהות מופנים אל הסקירות האחרונות שפורסמו כתחום זה (Lamb, 1981; Parke & Tinsley, 1984; Lamb, Pleck & Charnov, in press; Lamb, Pleck & Levine, in press). יישום הידע מעמיד בפנינו בעיה מרכזית, שאינה בהכרח ייחודית לתחום מחקר האבהות (Weiss, 1980), ועניינה דרכי שיווק והפצת מידע. לדעתנו, יש כיום נטייה "למכור" ממצאים באופן לא מדויק וחסר אבחנות ועל ידי כך להכשיר את הקרקע למשברי אמון בין יוצרי הידע לבין צרכניו. כך גם הפצת המידע אודות האבהות הגורמת לדאגה גוברת בקרב המומחים. יש בידינו הוכחות רבות, שנשים אינן המטפלות היחידות של הילד (Sagi & Sharon, 1984). שותפים להן גם האבות, אף כי עדיין אינם מעורבים בטיפול באותה מידה כמו האמהות (Pleck, 1983). הדיווחים מורים, כי גברים מסוגלים לספק לילדיהם טיפול באיכות גבוהה, ורבים מהם אף משתוקקים להגביר את מעורבותם האבהית (Lamb, Pleck, Charnov, 1984). אבל, עלינו לזכור, כי לא כל הגברים מעוניינים להגביר את מידת השתתפותם בגידול הילד, ואף אם הם מוכנים לעשות זאת, לא תמיד עומדת לרשותם תמיכה חברתית מספקת (Sagi & Sharon, 1984).

* בית הספר לעבודה סוציאלית, אוניברסיטת חיפה.

בד בכר עם ההכרה ביכולתם של הגברים לטפל בילדיהם הופעל לחץ על ארגוני שירות שונים להתאים עצמם לממצאים אלו. אכן, טבעי ליישם ידע חדשני בשדה המעשה, אך, אנו מתפתים במהירות רבה מדי לערוך הכללות, ולא תמיד אנו בודקים בדקדקנות הנדרשת את ההשלכות האפשריות למעשה זה. כיום, אנו עדים לשינויים במגוון שירותים משפחתיים, לדוגמה: מדיניות בתי החולים המעודדת את הבעל להשתתף בתהליך הלידה. כמו כן, אנו משתדלים לחוקק חוקים ליברליים אשר יספקו לאב יותר אפשרויות לקבל חזקה על ילדו במקרה של גירושין. אנו אף טורחים לפתח מדיניות חברתית ומשפחתית, שתדגיש את תפקיד האב במשפחה (Lamb et al., 1983). כיום, האב איננו עוד כגדר "חבר נשכח" של המשפחה, אבל הסכנה עתה היא, שנעודד ציפיות שכל האבות חייבים לאמץ לעצמם את הדפוסים המודרניים של מעורבות הולכת וגוברת בטיפול בילד.

רק לאחרונה החלו מומחים לבחון ביתר זהירות את הידע הזמין ולהציע גישה מאוזנת יותר לנושא האמהות והאבהות (Lamb et al., 1983). המדובר בחוקרים, אשר כעבר הקרוב יספקו ידע חדשני אודות יכולותיו הגבוהות של הגבר לשמש מטפל טוב לילדיו ואשר קוראים להשתמש בידע חדש זה במידת הזהירות הראויה ולהימנע ממשקנות נחפזות לפיהן על כל האבות, כיום, לאמץ התנהגות חדשה ולהגביר את מעורבותם בטיפול בילדם.

מעורבות האב בלידת ילדו

מעורבות הבעל בתהליך הלידה יכולה לשמש דוגמה טובה לנטייה ליישם ידע עדכני ללא האבחנה הנדרשת. כיום, מקובלת מאוד התפיסה, כי נוכחות הבעל בלידה מסייעת לאישה בעת הלידה, כי הבעל עצמו חווה הגשמה עצמית כתוצאה מהתנסות זו, וכי שיתופו בתהליך הלידה יביא להגברת הלכידות המשפחתית ולהעשרת התנהגותו האבהית בעתיד. יחד עם זאת, אין בידינו הוכחות אמפיריות מספיקות התומכות בטענות אלו (Palkovitz, 1985), ואפילו אם היו בידינו הוכחות מוצקות מסוג זה, עדיין נותרת השאלה, האם מותר לנו להכליל על כל האבות. עלינו לזכור, שלעומת אבות הרואים בהשתתפותם בתהליך הלידה חוויה מרגשת, התורמת להגברת קרבתם הן לנשותיהם והן לילדיהם, יש אבות אחרים, החוששים מפני ההיחשפות לתהליך הלידה ואשר אינם מעוניינים להיות נוכחים בה, אך "נדחפים" לעשות כן בשל לחצים וציפיות המופעלים עליהם הן מצד רעיותיהם, והן מצד צוות בית החולים. פעמים רבות תחושה זו של "הכרח" פועלת גם על האישה, הנחשפת לאותן ציפיות חברתיות וחשה, כי למען עתידם כזוג וכהורים חייב הבעל להשתתף עמה בלידה. הבעיה היא, שאנשים רבים חושבים שהשיטות החדשניות מתאימות לכל הנשים ולכל הגברים. הם רואים במעורבות האבהית בלידה — אקט חיוני להרמוניה המשפחתית העתידית ולקשרי הורה-ילד בריאים. הם חוששים, כי העדרו של האב מחדר הלידה יגרור תוצאות שליליות. וזוגות רבים, הנחשפים ל"ידע" זה, חשים חובה לציית לכללים הנגזרים ממנו, אף אם אין הם הולמים את תחושותיהם האישיות.

עלינו לזכור, כי הטענה, שיחסי בעל-אישה והורה-ילד משתפרים כתוצאה מנוכחות הבעל בלידה היא, במקרה הטוב, בלתי מוכחת דיה. יתרה מכך, כסקירה מקיפה של הנתונים, הקיימים היום בתחום זה, טוען פאלקוביץ (Palkovitz, 1985), כי בניגוד לדעות הרווחות, עדיין אין ביכולתנו לנסח עמדה ברורה מהי השפעת נוכחות האב על הלידה עצמה ועל קשריו

העתידיים עם תינוק. ישנם כיום מחקרים, המראים על נטיות לכאן ולכאן (Peterson et al., 1979; Lozoff, 1983), וייתכן כי הממצאים הסותרים מקורם בהבדלים במדגמים, לדוגמה, אבות שבחרו לא להיות נוכחים בלידה לעומת אבות, שהוצאו מחדר הלידה עקב מצב האישה, אבות שנכחו בלידה בשל אמונתם שכך יצרו קשר טוב יותר עם ילדם, לעומת אבות, שנכחו בלידה כדי לתמוך באישה וכדו'), וכן בהבדלים מתודולוגיים (לדוגמה, שימוש בתצפית מובנית מול תצפית כלתי מובנית, שימוש בתצפית לעומת שאלונים וכדו').

בחינת הספרות מראה, לדברי פאלקוביץ (Palkovitz, 1985), כי על אף שקשרי אב-ילד יכולים "להרוויח" ממעורבות גוברת של האב, אין הנוכחות בלידה או המגע הראשוני עם הילד תנאי הכרחי או תנאי מספיק לכינון קשרי אב-ילד חיוביים. הנתונים שבידינו מצביעים על כך, כי מעורבות האב בלידה ובטיפול כילד תורמים לשיפור קשרי הנישואין (אם שני בני הזוג תופסים התנסויות אלו כרצויות) ולהגברת תחושת השייכות של האב למשפחה (Parke, 1978). לפיכך נראה, כי ההשפעות העקיפות של תחושת הלכידות המשפחתית, משפיעות יותר על קשרי אב-ילד מאשר ההשפעות הישירות של מגע ראשוני עם התינוק.

מצב העניינים כיום, אינו כופה על הגברים להיות נוכחים בחדר הלידה, אך בשנים האחרונות החלו להפוך את סדרי העדיפויות המוטלים לנוממות, והם המכתיבים לנשים ולגברים את אופן התנהגותם. לפיכך, אין זה מפתיע, שבפני בני הזוג היודעים היטב את המצופה מהם נותרו הרבה אפשרויות. המצב הקודם היה נוקשה למדי בדחיקו את רגלי האב כליל ממיטת היולדת. אבל המערך החדש שנוצר כיום, נוקשה לא פחות. כלומר, על אף שיש לברך על האפשרות, שנותנים לאב, להשתתף בלידת ילדו, העדפת שיטה זו על פני שיטות אחרות, היא נוקשה בכך שאינה לוקחת בחשבון את נקודת הראות של הצרכנים עצמם ואת צרכיהם השונים.

אבות יחידים

בנושא זה של אבות יחידים, עדיין לא נערכו מחקרים רבים, אך ישנם מחקרים אנקדוטיים אחדים המורים, כי גברים אלו הם מטפלים קומפלטניים ביותר (Gassner & Taylor, 1976; Mendes, 1976a, 1976b; Orthner et al., 1976). כיום, הולכת ומסתמנת נטייה בקרב אבות בתהליכי גירושין לפנות לבית המשפט ולבקש לקבל חזקה על הילד. גברים אלו פונים אל מומחה מן המקצועות הטיפוליים בכקשה, שיעיד לטובתם. יועץ אשר כזה יעיד בבית המשפט, כי אבות יכולים להעניק טיפול מעולה לילדיהם, וכי במשך השנים הונח הפוטנציאל שלהם כהורים. אך האם עדות זו לכשלעצמה יכולה לשמש בסיס למתן חזקה לאב? התשובה, סביר להניח, שלילית. היא מבטאת את המודעות הגוברת, שהגברים אכן יכולים להעניק טיפול איכותי לילדיהם. במרבית המקרים, על כל פנים, מחליט השופט, כי מתן החזקה לאם משרת טוב יותר את צורכי הילד. הוא עושה כן אף אם שוכנע, כי יכולתו הפוטנציאלית של האב טובה כמו זו של האם, וזאת משום שעדיין, ברוב המקרים, האם היא המעורבת העיקרית בחיי הילד לפני המשבר המשפחתי.

על אף שיוזר ויותר אנשים מאמינים כיום, כי אבות אכן יכולים להציע טיפול הולם לילדם, עדיין צועדים הגברים בעקבות הנשים בכל הנוגע לטיפול הממשי בילד (Pleck, 1983). לרוע

המזל, גם מי שטוענים להגברת המעורבות האבהית, מזניחים פעמים רבות את הצורך להבחין בין פוטנציאל לבין ביצוע ממשי.

נקודה נוספת הקשורה להחלטה הכמעט תמידית לתת את החזקה על הילד בידי האם אינה קשורה כלל ליכולתו או לאי יכולתו של אב לטפל בילדו, אלא מעוגנת בדעות הקדומות ובהטיות אישיות של בעלי מקצוע הממליצים לבית המשפט בנושא זה. שגיאה (Sagi, in press) בדק עמדות של 216 סטודנטיות לעבודה סוציאלית בנושא — מתן עדיפות בחזקה על הילד לאם לעומת האב במקרה גירושין. במחקר בדק שגיאה האם ההמלצות שנתנו הסטודנטיות הן בעלות אופי נייטרלי בהתייחס למין ההורה. נמצא, כי הנבדקות היו בעלות אוריינטציה אמהית מובהקת. אוריינטציה אמהית זו אינה מושתתת על ידע ערכני, אלא כנראה, על הנחה מוטעה כי כמעט בכל מקרה טובת הילד דורשת את היותו עם אמו. במחקר זהה שנערך באוכלוסיית עובדות סוציאליות, הסתמנה מגמה זהה (Sagi & Dvir, in press).

ועוד בהקשר זה של חזקה, בתי המשפט במספר הולך וגדל של מקרים, נוטים כיום לאשר חזקה משותפת על הילד, המאפשרת הן לאם והן לאב להיות מעורבים ואחראיים במידה שווה על הטיפול בילדיהם לאחר הגירושין. גישה זו נראית מבטיחה, אך בחינה מדוקדקת יותר מעלה, כי אסטרטגיה זו תהיה יעילה רק במספר מצומצם, יחסית, של משפחות (Nehles & Norgensbesser, 1980). מורכבות הקונפליקט שבין בני הזוג והפערים בתפיסות העולם הקיימים ביניהם — אשר הביאו אותם להחלטה להתגרש — הם גם המונעים מבני הזוג לכוון יחסי שיתוף, ההכרחיים במקרים של חזקה משותפת על מנת לספק לילד את הסביבה הנדרשת להתפתחותו התקינה. לכן, גישה זו של חזקה משותפת, יעילה לקבוצה מצומצמת של משפחות, שבהן הגירושין לא נבעו מקונפליקט חריף בין ההורים, אלא מן ההכרה המשותפת של בני הזוג, כי בחייהם המשותפים חסר הערך האיכותי שאליו הם שואפים, ועל אף זאת הם מוכנים ומסוגלים לשיתוף פעולה הדוק בכל הנוגע לילדם.

ההתרגשות סביב סידורי חזקה ליברליים משקפת שוב את נטייתנו לסגל לנו עמדות קיצוניות ולטעון ליישום שיטות חדשות, כאילו הן מתאימות לכל המשפחות (Sagi & Sharon, 1984). גם כאן, כמו במקרה של מעורבות האב בתהליך הלידה ובגידול הילד, נדרשת פתיחות מחשבתית ומערכתית, שתפרוש בפני קהל הצרכנים את מירב האפשרויות, כדי שניתן יהיה להתאים לכל מקרה את הפתרון הטוב ביותר עבורו.

תפקיד האב במשק הבית

דוגמה שלישית ואחרונה במאמר זה מתייחסת לקשר בין עבודת הנשים במשק הבית לבין עבודתן בשכר מחוץ לבית. מספר האמהות העובדות נמצא בשנים האחרונות בעלייה, ובעומס המשולב של עבודה מחוץ לבית ועבודות הבית נושאות הנשים בעיקר הנטל ולא בעליהן (Pleck, 1983). נתונים, שנאספו בארץ, מצביעים על מגמה זהה לזו שמתאר פלק. פרס וכץ (ברפוס) מצביעים על עלייה משמעותית, בשנים האחרונות, בשיעור הנשים העובדות. במיוחד בולטת העלייה אצל אמהות לילדים צעירים (בשנות החמישים עבדו מחוץ לבית כ-24% מכלל האמהות לילדים צעירים לעומת 51% בשנות השמונים). גם בישראל נמצא, כי העומס המוטל על שכם האישה, המשלבת עבודה בשכר עם עבודת הבית גדול יותר (13 שעות עבודה ליום)

מהעומס המוטל על שכם הבעל (12 שעות עבודה ליום), או מהעומס המוטל על אישה שאינה יוצאת לעבוד מחוץ לבית (9 שעות עבודה ליום).

בשל המספר ההולך וגדל של אמהות עובדות, עלינו להתמקד בחיפוש דרכים לשיפור האיזון בחלוקת התפקידים בין גברים ונשים. ישנם מומחים הטוענים, כי מדיניות משפחתית גמישה יכולה להועיל בהפחתת הבעיות האלו של חוסר איזון (Kamerman, 1983; Lamb et al., 1983; Sagi & Sharon, 1984). בכל זאת מראה המציאות בשוודיה, כי על אף שינויי חקיקה ועל אף גיבוש מדיניות משפחתית וזמינותן של תכניות המאפשרות תגמולים גמישים הן לאמהות ולהן לאבות, עדיין שולטים שם הדפוסים המסורתיים (Levine et al., in press). גם מספרם של הגברים, הלוקחים חופשת לידה, הוא עדיין מועט ביותר לעומת מספרן של הנשים, ונשים הן עדיין בעלות הסבירות הגבוהה יותר להישאר בבית עם ילדיהן.

הערכים הנורמטיביים העכשוויים, מערכות התמיכה, המבנה הקיים בכוח העבודה וארגון השירותים החברתיים — כולם נכשלים במשימתם — להגביר את מעורבותו של האב בגידול הילד (Sagi & Sharon, 1983). וכך, על אף שמבנה התכניות המשפחתיות בשוודיה מאפשר לאישה וגם לגבר לקבוע את חלוקת זמנם הן בבית והן בעבודה, הרי שמנקודת מבט רחבה יותר, אין האפשרויות הללו ניתנות ליישום בקלות. עמדות וערכים נוקשים של מעסיקים (ועובדים) מקטינים את מרחב הפעולה האמיתי הזמין לאבות (ולאמהות) בכואם להחליט על טיב התפקידים שברצונם למלא במערכת המשפחתית. מתברר, כי התנהגויות הוריות מוכתבות על פי ערכים מסורתיים, המושרשים עמוק בלבבות ועל פי ציפיות חברתיות יותר מאשר על פי חקיקה ומדיניות (Levine et al., in press). יחד עם זאת, אל לנו לשכוח כי על אף הערכים הנוקשים הללו, בכל זאת בשלוש עשרה השנים, שבהן מיושמת השיטה החדשה בשוודיה, 15% מכלל האבות השתמשו בזכויות החדשות המוקנות להם, ומימשו בכך את אפשרות הבחירה שהעניקה להם חקיקה גמישה ונרחבת בארץ זו.

סיכום

אנו יודעים כיום, כי אבות הלוקחים על עצמם אחריות כמטפלים עיקריים בילדיהם, או אבות החולקים תפקיד זה באופן שווה עם נשותיהם, יכולים להעניק לילדיהם טיפול הולם ומספק. אך, לא כל האבות מעוניינים בכך, ומצד שני התמיכה התיונית לשם הגברת המעורבות הזו לא תמיד מסופקת. יהיה זה תמים לצפות, כי גישה ליברלית אחת תמצא מתאימה לכל האבות. לכן, במקום לומר, כי על כל האבות להגביר כיום את מעורבותם, עלינו להשאיר את ההחלטה על מידת המעורבות בידי בני המשפחה עצמם. עלינו לדאוג, כמובן, שידע עדכני בנושא זה יופץ ברכים ויוכל להיכלל בשיקוליהן של המשפחות לדוגמה, יש לידע את המשפחות אודות ההשפעה הברוכה שיש למעורבות מוגברת של האב על התפתחות הילד. מחקרים בתחום זה מראים לנו, כי מעורבות זו מקושרת עם הסתגלות פסיכולוגית טובה יותר אצל הילד (Lamb, 1983). במשפחות בעלות דפוס־חיים מסורתי (האם מטפלת בבית ובילדים והבעל מפרנס) נמצא, שהגברת מעורבות האב קשורה קשר חיובי להתפתחות המוסר אצל הילד (Eisikovits & Sagi, 1982), ותורמת להתנהגות עוזרת אצל הנער (Bar-Tal et al., 1980). במשפחות בעלות דפוס־חיים לא מסורתי (האבות הם המטפלים העיקריים בילד או שהם חולקים תפקיד זה במידה זהה עם האישה), נמצא שמעורבות אבהית גבוהה קשורה

לפיתוח יכולוניות, אמפתיה, מוקדי שליטה, ותפיסת תפקודי המין אצל הילדים (Sagi, 1982). לפיכך, בהסתכלנו על תפקיד האב במשפחה, אנו צריכים לפתח מדיניות, שתספק מגוון נרחב של אפשרויות הן עבור האבות והן עבור האמהות. מדיניות כזו צריכה להיות מכוונת כלפי משפחות ולא כלפי אמהות בלבד או אבות בלבד. וכך, אוריינטציה גמישה כלפי המשפחה תאפשר לכל משפחה ומשפחה להגדיר לעצמה את האיוון המתאים לה במערכת הצרכים הפסיכולוגיים, הבינ-אישיים, המקצועיים והכלכליים של כל אחד ואחד מחבריה. דבר זה יביא לכך, שכל סגנון משפחתי שייבחר יתפס כמקובל וכלגיטימי. בעוד שחלק מן הסגנונות המשפחתיים העתידיים יפגינו יותר מעורבות אבהית בגידול הילד ובחיי המשפחה, עדיין יימצאו סגנונות אחרים שימשיכו לאחוז בחלוקת תפקידים מסורתית בין גברים ונשים — כל זאת בהתאם לתפיסות ולצרכים האישיים. אין זה סביר, כי יצמח ויעלה סגנון אחד ויחיד של אבות. במקום זאת, יש לאפשר מגוון של סגנונות — כולם מקובלים — וכולם ראוי שיאפיינו את החברה העתידית.

מקורות

- כץ, ר. ופרס, י. מגמות במשפחה הישראלית. מגמות, כדפוס.
 פרס, י. וכץ, ר. האם העובדת ומשפחתה: סקר דמוגרפי, ניתוח חברתי ושיקולי מדיניות. תל-אביב, מודיעין אורח בע"מ, 1984.
- Bar-Tal, D., Nadler, A. & Blechman, N., The relationship between Israeli children's helping behavior and their perception of parent socialization practices, *The Journal of Social Psychology*, 111, pp. 159-167, 1980.
- Eisikovits, Z. & Sagi, S., Moral development and discipline encounter in delinquent and nondelinquent adolescents, *Journal of Youth and Adolescence*, 11, pp. 217-230, 1982.
- Gasser, R.D. & Taylor, C.M., Role adjustment of single-parent fathers with dependent children, *The Family Coordinator*, 25, pp. 397-401, 1976.
- Kamerman, S.B., Fatherhood and social policy: Some insights from a comparative perspective, in: M.E. Lamb & A. Sagi (eds.), *Fatherhood and Family Policy*, Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 23-37, 1983.
- Lamb, M.E., *The Role of the Father in Child Development* (revised edition), New York: Wiley, 1981.
- Lamb, M.E., *The Role of the Father in Child Development: A Summary of the Key Issues in the Empirical Literature*, Testimony prepared for presentation to the Select Committee on Children, Youth and Families. Washington, DC: House of Representatives, 1983.
- Lamb, M.E., Pleck, J.H. & Charnov, E.L., Paternal behavior in humans, *American Zoologist*, in press.
- Lamb, M.E., Pleck, J.H. & Levine, J.A., The role of the father in child development: The effects of increased paternal involvement, in: B.B. Lakey & A.E. Kazdin (eds.), *Advances in Clinical Child Psychology*, (vol. 8). New York: Plenum, in press.
- Lamb, M.E., Pleck, J.H., Charnov, E.L. & Levine, J.A., A biosocial perspective on paternal behavior and involvement, in: J.B. Lancaster, J. Altman, A. Rossi & L. Sherrod (eds.), *Parenting Across the Lifespan: Biosocial perspectives*, Chicago: Aldine, in press.
- Lamb, L.E., Russel, G. & Sagi, A., Summary and recommendations for public policy, in: M.E. Lamb & A. Sagi (eds.), *Fatherhood and Family Policy*, Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, pp. 247-258, 1983.
- Levine, J.R., Pleck, J.H., Lamb, M.E., Hilmman, D. & Dienstfrey, H., *The Future of Fatherhood*, New York: New American Library, in press.
- Lozoff, N., Brith and "bonding" in nonindustrial societies, *Developmental Medicine and Child Neurology*, 25, pp. 595-600, 1983.

- Mendes, H.A., Single fatherhood, *Social Work*, 21, pp. 208-312, 1976a.
- Mendes, H.A., Single fatherhood, *The Family Coordinator*, 25, pp. 439-444, 1976b.
- Nehles, N. & Morgenbesser, M., Joint custody: An exploration of the issues, *Family Process*, 19, pp. 117-125, 1980.
- Orthner, D.K., Brown, T. & Ferguson, D., Single-parent fatherhood: An emerging family style, *The Family Coordinator*, 25, pp. 429-437, 1976.
- Palkovitz, R., Father's birth attendance, early contact, and extended contact with their newborns: A critical review, *Child Development*, 56, pp. 592-606, 1985.
- Parke, F., Perspectives in father-infant interaction, in: J. Osófsky (ed.), *Handbook of Infancy*, New York: Wiley, pp. 549-590, 1978.
- Parke, R.D., & Tinsley, B.R., Fatherhood: Historical and contemporary perspectives, in: K.A. McClinskey & H.W. Reese (eds.), *Life Span Developmental Psychology: Historical and Cohort-Effects*, New York: Academic Press, 1984.
- Peterson, C.H., Mehl, L.E. & Leiderman, P., The role of some birth-related variables in father attachment, *American Journal of Orthopsychiatry*, 49, pp. 330-338, 1979.
- Pleck, J.H., Husband's paid work and family roles: Current research issues, in: H. Lopata & J.J. Pleck (eds.), *Research in the Interweave of Social Roles*, (vol. 3) *Families and Jobs*, Greenwich, CT: JAI Press, 1983.
- Sagi, A., Antecedents and consequences of various degrees of paternal involvement in child rearing: The Israeli project, in: M.E. Lamb & A. Sagi (eds.), *Fatherhood and Family Policy*, Hillsdale, N.J.: Lawrence Erlbaum Associates, 1982.
- Sagi, A., Value biases in child custody disputes and recommendations: A study of Israeli social work students, *Journal of Divorce*, in press.
- Sagi, A. & Dvir, R., Professional value biases of social workers in custody disputes, *Journal of Social Services Research*, in press.
- Sagi, A. & Sharon, N., The role of the father in the family: Toward a gender-neutral family policy, *Children and Youth Services Review*, 6, pp. 83-99, 1984.
- Weiss, C.H., Knowledge creep and decision accretion, *Knowledge, Creation, Diffusion, Utilization*, 1, pp. 381-404, 1980.